

“SAĞLIKTA DÖNÜŞÜM” VE KAMU SAĞLIK ÇALIŞANLARI

Dr. Ata SOYER
Halk Sağlığı Uzmanı

Giriş

2003 yılından bu yana uygulanan "Sağlıkta Dönüşüm" ve sonuçları üzerine, bugüne kadar çok şey söylendi. Hükümet ve hükümete yakın çevreler, liberal kesimler, "sağlıkta dönüşüm"ü överken, sağlık çalışanları sendikaları, meslek örgütleri, muhalif siyasi kesimler de kıyasıya eleştirdiler.

Her kesim, kendi açısından argümanlar üretti. "Sağlıkta Dönüşüm"ün kamu sağlık çalışanları üzerine etkilerini değerlendirme amacı ile Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası'nda (SES) bir çalışma başlattı.

Bu çalışmanın birkaç bileşeni vardı: "Sağlıkta Dönüşüm"ün kurumsal etkilerini değerlendirme amaçlı "İşyeri Anketi" ile dönüşümün kamu sağlık çalışanlarına etkilerini değerlendirme amaçlı "Birey-Sağlık Çalışanı Anketi".

Birey-Sağlık Çalışanı Anketi, üç bölümden oluşmaktaydı:

1) Sağlık çalışanının sosyo-demografik özellikleri.

2) Çalışma ve yaşam koşulları (Uluslararası Kamu Çalışanları Sendikası'nın da-PSI değişik ülkelerde uyguladığı).

3) Çalışanların sosyo-psikolojik özellikleri.

SES Genel Merkezi, 9 Aralık 2010 günü, bir basın açıklaması yaparak, ilk iki bölüm ile ilgili bir ön raporu kamuoyu ile paylaştı.

Genel Çerçeve

Araştırmanın amacı, şöyle ifade edilmişti: "2003 yılından bu yana uygulanan "Sağlıkta Dönüşüm Programı"nın (SDP), sağlık çalışanlarının çalışma koşulları üzerine yaptığı etkileri, SES örgütlülüğü üzerinden değerlendirmek, bu değerlendirme ışığında olası müdahale araçlarını geliştirmek."

Bu amaç çerçevesinde, SES üyesi tüm sağlık çalışanları üzerinden bir örnekleme seçildi. Her bölgeden 4'er il seçildi ve toplam 3768 sağlık çalış-

şanına ulaşılması hedeflendi. Bu çalışanların yaklaşık yarısının sendika üyesi olmaması hedeflendi. Yine, anket uygulanırken birinci basamak sağlık hizmetleri-ikinci basamak ve üniversite hastaneleri dağılımı ile meslek dağılımına dikkat edilmesi planlandı. İllere gönderilen hedef sayılarda, basamak ve meslek dağılımı gözetilmeye çalışıldı.

Çalışma, Mayıs-Ağustos 2010 tarihleri arasında yapıldı. Sonuçta, 23 ilde 2562 sağlık çalışanına ulaşıldı.

Katılımcıların Özellikleri

Katılımcıların %26'sı Marmara Bölgesi'nden olurken, Ege ve Akdeniz Bölgesi'nden %12'ser, Karadeniz Bölgesinden %14, İç ve Güneydoğu'dan %15'er, Doğu Anadolu'dan %4 katılım söz konusu oldu.

Katılımcıların %75'i Sağlık Bakanlığı'na bağlı kurumlarda çalışırken, %23 çalışan üniversitede istihdam edilmektedir.

Katılımcıların %11'i birinci basamakta, %64'ü devlet hastanelerinde, %23'ü de üniversite hastanelerinde çalışmaktadır. Diğer kurumlarda çalışan %1.4 kadardır.

Katılımcıların mesleki ağırlığı %39.5 ile hemşireler ve %22.4 ile profesyonel tıbbi personel ve tıbbi teknisyenlerdeydi.

Katılımcı profili, kadın ve genç ağırlıklıdır (2/3 kadın, 3/4 25-44 yaş).

Katılımcılar, yüksek eğitilidir (3/4 lise üzeri eğitimi). 1/4'ünden fazlası sözleşmeli, 1/2'ye yakını 45 saatten fazla çalışmakta, 1/3'ü de 1500 TL/ay ve daha az ücret almaktaydı.

Araştırma Bulguları

I. Sağlık sektörünün, diğer sektörlerle kıyaslanması: Bu amaçla sorulan "ülke koşulları düşünüldüğünde, çalışma koşullarım mükemmeldir." sorusuna çalışanların %19'u katılırken, %76'sı katılmadığını ifade etmiştir. Her 4 sağlık çalışanın-

dan 3'ü sağlık sektöründeki çalışma koşullarının, diğer sektörlerle kıyasla daha olumsuz olduğunu belirtmişlerdir.

Sonuç 1: Sağlık sektöründeki çalışma koşulları, diğer sektörlerle kıyasla daha kötüdür.

II. Çalışma koşulları: Çalışma koşulları ile ilgili 5 soru sorulmuştu. Bu 5 soruyu şu şekilde birlikte değerlendirebiliriz (Tablo-1):

Çalışma koşullarının "daha iyi hale geldiği" belirlemesine, her 5 sağlık çalışanından 4'ü itiraz etmektedir. Son değişikliklerin, çalışma koşullarını olumsuz etkilediğini her 3 sağlık çalışanından 2'si ifade etmiştir.

Çalışma koşullarındaki değişimin süreç içindeki algılanışı ile ilgili ise, 3 sonuç söz konusudur: Çalışma koşullarının değişmediği saptamasına her 2 çalışandan biri itiraz ederken, son 5 yılda çalışma koşullarının kötüleştiğini her 3 çalışandan 2'si belirtmiştir. 10 sene öncesine kıyasla olumsuzluk olduğunu ifade edenlerin oranı da, yarıdan biraz fazla olmuştur (%55).

Sonuç 2: Sağlık çalışanlarının çalışma koşullarının kötüleşmesi ve bu kötüleşmenin süreç içinde belirginleşmesi, %50-80 arasında kabul görmektedir.

III. Çalışma süresi ve fazla mesai: Çalışma süresinden memnun olmayanlar, her iki çalışandan biriyken, fazla mesaiyi sorun olarak ifade edenlerin oranı 7/10'dur. Çalışma süresinden memnun olmayanların, "vardiya şeklinde" çalışanlar ile "taşeron" olarak çalışanlar olduğunu düşünüyorum. Fazla

mesainin daha fazla çalışan açısından sorun olarak nitelendirilmesi, aslında çalışma süresi ile ilgili problemin, ifade edilenden daha büyük bir potansiyele sahip olduğunu göstermektedir. (Tablo-2).

Sonuç 3: Çalışma süresi ile ilgili sorun, henüz sağlık çalışanlarının yaklaşık yarısı ile ilgili bir sorunken, fazla mesai üzerinden genişleme potansiyeli taşımaktadır.

IV. Ücret sorunu: Bu konuda üç soruyu birlikte değerlendirdik. Aldığı ücretten memnun olmayan her 5 çalışandan 4'ü iken, her 10 çalışandan 7'si de 5 sene öncesine kıyasla daha az ücret aldığını belirtmiştir. Yaşamının en büyük zorluğu olarak, aldığı ücreti gösterenlerin oranı ise ¾'dür. (Şekil-1).

Sonuç 4: Kamu sağlık çalışanlarının en önemli sorunlarından biri, ücret sorunudur.

1. Tam ve zamanında ücret alamama sorunu: Bu sorunla ilgili dört soru söz konusu "İşveren, ücretimi her zaman tam olarak ödüyor" sorusuna katılmayanların oranı %23 iken, "Ücretimi her zaman tam ve zamanında alıyorum" sorusunda bu oran %26'ya yükselmekte, "Ücretimi hemen hemen hiçbir zaman tam ve zamanında alamıyorum" sorusuna olumlu yanıt verenler ise %19 kadar olmaktadır. "en büyük sorunum zamanında ve tam ücret alamamak" sorusuna katıldıklarını ifade edenlerin oranı da, %17'dir. Tam ve zamanında ücret almama sorunu, çok yüksek oranlarda ifade edilmemiş gibi görünebilir. Ancak, hatırlanırsa, son zamanlara kadar sektörümüzde bu sorun hemen hemen hiç söz konusu değildi. Dolayısıyla yeni bir olgudan söz ediyoruz. Ve bu olgu, sektörümüze sözleşmeli personel ve taşeron uygulaması ile birlikte girmiştir.

2. Henüz her 4 sağlık çalışanından birini ilgilendiriyor görünse ve her 5 sağlık çalışanından sadece 1'i için önemli bir sorun olarak algılansa da, sektörümüz çalışanlarının kısa süre içinde daha büyük bir oranını etkileyecek gibi durmaktadır.

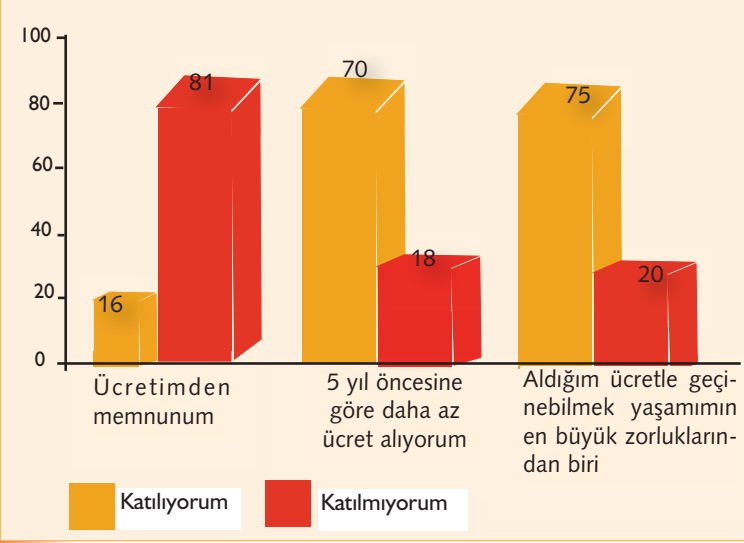
Tablo -1: Çalışma koşulları ilgili sorulara verilen yanıtlar

Soru	Katılıyorum %	Katılmıyorum %
Çalışma koşullarım giderek daha iyi hale getiriliyor	12	82
Çalışma koşullarım 5 sene öncesine göre kötüleşti	62	25
Çalışma koşullarım 10 sene öncesine göre kötüleşti	55	24
Çalışma koşullarım 5 yılda çok değişmedi	25	51
Son değişiklikler çalışma koşullarımı olumsuz etkiledi	64	15

Tablo-2: Çalışma süreleri ve fazla mesai ile ilgili sorulara verilen yanıtlar

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim yok	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
"Var olan çalışma süremden memnunum"	8,1	33,1	4,0	31,7	20,4
"Fazla mesai sorunu benim için önemlidir"	35,4	34,8	9,0	9,4	6,8

Şekil -1: Ücret ile ilgili sorulara verilen yanıtlar

Sonuç 5: Daha önce sektörümüzde yaşanmayan "tam ve zamanında ücret alamama" sorunu, sözleşmeli çalışan ve taşeron uygulaması ile, şu anda sorun haline gelmeye başlamış, kısa sürede de yayılma eğilimi gösterme noktasına gelmiştir.

V. İşsizlik korkusu: Bu konuyla ilgili 8 soru soruldu. Bu sorulardan 5'i işini kaybetmekle ilgiliyken, 3'ü de işini kaybettikten sonra yeni iş bulma olasılığı ile ilgiliydi. Önce, işini kaybetme ile ilgili soruları değerlendirelim:

Her 4 çalışandan 3'ünün işinin daha güvenceli hale geldiğini söylemesi, iş güvencesizliğinin potansiyel bir tehlikeden öte olduğunu göstermektedir. Her 3 çalışandan 2'sinin işini kaybedeceğinden korkması, yarıdan fazla (%57) çalışanın da en büyük korkusunun işini kaybetmek olması, sektörümüzdeki işini kaybetme tedirginliğinin geldiği boyutları göstermektedir. 5 yıl içinde işini kaybedeceğini bekleyenlerin, 1 yıl içinde işini kaybedeceğini ifade edenlerin iki misli görülmesi ise, şu anda daha az gibi algılanan tehdidin uzun dönemde büyüme seyri göstereceğine ilişkin korkunun bir ifadesi olarak yorumlanabilir.

Sonuç 6: Sektörümüzde işsizlik korkusu nesnel bir boyuta ulaşmış görünmektedir.

VI. Yeni iş bulma ile ilgili sonuçlar: İşini kaybettikten sonra "başka bir iş bulma olasılığının düşük" olduğunu ifade edenlerin oranı %55 iken, şimdiki işinden daha kötü iş bulabileceklerini söy-

leyenlerin oranı %60, daha az ücretle iş bulabileceklerini belirtenlerin oranı ise %61'dir.

Sonuç 7: İşini kaybetme korkusu ile birlikte ele alınacak bir diğer korku, başka iş bulamama veya daha kötü koşullarda iş bulma korkusudur.

VII. Sağlıkta dönüşümün etkisini değerlendirme: Bu konuda 3 soru vardı. Son değişikliklerin çalışma koşullarını olumsuz etkilediğini ifade edenlerin oranı %64 iken, sağlıkta dönüşümün gelecekte çalışma koşullarını olumsuz etkileyeceğini belirtenlerin oranı %84'e yükselmektedir. Bu konudaki en çarpıcı soru olan "Mevcut hükümet politikalarının, işimi daha da kötü etkileyeceğini düşünüyorum" sorusu ise her 100 çalışanın 85'inin katıldığı bir sonuç vermiştir.

Sonuç 8: Sağlık çalışanları, sağlıkta dönüşümün mevcut durumu kötüleştirdiğini, gelecekte ise şimdikinden daha da kötüleştireceğini çok net bir şekilde söylemişlerdir.

Sonuç

"Sağlıkta Dönüşüm"ün kamu sağlık çalışanlarına etkileri üzerine yapılan çalışmada, ulaşılan 2562 sağlık çalışanın verdiği yanıtlar doğrultusunda; sağlıkta dönüşümün sağlık çalışanlarının kendilerini diğer sektörlere kıyasla daha kötü koşullarda çalıştıkları algısı yarattığı, çalışma koşullarının kötüleşmesi, çalışma süresi ve fazla mesai sorunu yaşamaları, çok ciddi bir ücret sorunları olduğu, yeni ve sınırlı gibi görünmekle birlikte tam ve zamanında ücret alamamanın önemli bir sorun olmaya başladığı, en önemli sorunlar arasında işsizlik korkusunun hızla yükseldiği ve sağlıkta dönüşümün gelecekte koşulları daha da bozacağı saptamaları ile karşılaştık.

Sağlıkta dönüşümle yaratılan, sadece maddi ortamın ve fiziksel koşulların bozulması değildir. İnsani ortam bozulmuştur. Sağlık hizmeti verilmesinin koşulları yitirmeye başlanmıştır.

Müdahale edilmediği takdirde, durumun daha da kötüye gideceği, sağlık çalışanlarının çoğunluğunca kabul görmektedir. Müdahale edecek olan da, bizzat sağlık çalışanlarının kendisi ve onların örgütleridir. SES de, bu çalışmayı yaparak, bu iradenin sahiplerinden biri, hem de en önemlisi olacağını göstermiştir.●